

Kateřina Chalupová: esko-slovensk lexikln rozdíly

Školitel'sky posudok bakalárskej práce

Vo svojej bakalárskej práci *esko-slovensk lexikln rozdíly* sa Kateřina Chalupová zamerala na aktuálnu a napriek mnohoročnej tradícii esko-slovenského porovnvacieho jazykového vyskumu v rozličných smeroch stále nedostatočne spracovanu problematiku symetrií a asymetrií v slovnej zásobe češtiny a slovenčiny. Zo širokej problematiky lexiklnch diferencií si ako predmet vlastného vyskumu vybrala *verba dicendi* a ich slovesn a neslovesn deriváty. Pri koncentrácii na zkladn slovesá hovorenia je táto lexikálna sféra v autorkinom spracovan predstaven ako konfrontane nesmierne zaujmav, pričom zložit lexikálna symetrie a asymetrie možno sledovať už v nerovnakých (iastone sa prekrývajúcich) repertoroch základných slovies hovorenia – a d'alej potom v priemete do bohatých slovotvorných hniezd jednotlivých slovies. Sama autorka konštatuje, že pri širokej problematiky môže byť jej práca len čiastkovou sondou, treba vsak povedať, že pri sstreden rozsiahleho lexiklnho materiálu z lexikografických zdrojov a jeho analýze vykonala veľk kus práce a jej predstavenie a spracovanie komunikačne exponovanej lexiky, ak *verba dicendi* predstavujú, je z hľadiska medzijazykovej lexikálnej konfrontácie veľkým prínosom. Doň zattvam aj otváranie otázok, ktoré bakalárska práca prináša.

Konfrontan obraz verb *dicendi* sa v bakalárskej práci podáva na 133 stranách, pričom 107 strán predstavuje vlastn textov časť práce (dve kapitoly rámcované uvodom, záverom a zoznamom litertry), na d'lších stranách je tabuľkov príloha. Pravda, tabuľky v prílohe (zachytávajúce deriváty s koreňmi CS *-mluv-/-mlouv-* a SL *-mluv-/-mlv-* v českých a slovenských kodifikačných príručkách a dvojjazyčných slovníkoch) su len časťou tabuľkového spracovania verb *dicendi* na základe rozličných zdrojov, rozptylenho v jednotlivých kapitolách práce.

Vstupn kapitola práce sa od predstavenia problematiky porovnvacieho vyskumu eskej a slovenskej slovnej zásoby v lexikologickej litertre presva k otázke verb *dicendi* a ich lingvistického obrazu v eskej a slovenskej odbornej litertre. Autorka s využitím relevantnej litertry ukazuje šíрку problematiky slovies hovorenia a vymedzuje vlastn predmet záujmu – slová s koreňovými morfmami CS MLUV x SL MLUV, CS VŘAV x SL VRAV, CS HOVOŘ x SL HOVOR, CS POVĚĎ x SL Poved, CS ŘC x SL RIEC, CS PRAV x SL PRAV (s alternane a derivane podmienenými alomorfami). Za dležit súčasť práce považujem vhodn začlenenie mapy slovesa *govoriť* zo Slovanského jazykového atlasu (OLA), ktor ukazuje nreov rozrierenie, zemn pvod jednotlivých českých a slovenských slovies hovorenia, ktoré vstúpili do synonymických vzťahov v spisovných jazykoch, a usvztauje ich so slovesami hovorenia na celom slovanskom jazykovom území. Tu sa ukazuje napr. špecifick postavenie slovenského slovesa *vrvet'*, na druhej strane českého *mluvit* – a jeho paralely v poľštine. Prv kapitola obsahuje

aj porovnávaciu tabuľku spracovania významových spektier základných slovies hovorenia v českých a slovenských výkladových slovníkoch, ako aj tabuľku prinášajúcu obraz medzijazykových lexikálnych vzťahov v podobe prekladových ekvivalentov v dvojjazyčných slovníkoch. Obidve tabuľky, dôležité z hľadiska rámcového predstavenia skúmanej problematiky, sprevádza komentár dotýkajúci sa niektorých základných asymetrií aj konkrétnejších špecifických diferencií, ktoré sa ukazujú v lexikografickom spracovaní. Súčasťou prvej kapitoly je aj prehľadová charakteristika využitých lexikografických a kartografických zdrojov, pri ktorej možno konštatovať, že okrem „základných“ súčasných lexikografických diel, ktorých materiál sa premietol do spracovania viacerých tabuliek a ich komentárov, využíva autorka vo svojej práci mnohé ďalšie lexikografické diela, vnášajúce do podávaného obrazu hlbší časový aj priestorový rozmer.

V tretej kapitole práce sa autorka s využitím etymologických slovníkov zameriava na etymológiu jednotlivých slovies hovorenia a derivátov od súvzťažných koreňov, pričom poukazuje aj na existenciu derivátov, ktoré významový vývin „vyviedol“ zo sémantického poľa verb dicendi (selekcia derivátov so sémou hovorenia predstavovala jednu z prípravných prác pri spracúvaní tabuliek z lexikografických zdrojov). Podrobnejšie sa v tejto kapitole spracúvajú slovesá *vravieť* a *mluviť/mluvit*, ako „nosiče“ výraznej česko-slovenskej asymetrie v poli verb dicendi. V tejto súvislosti prináša Kateřina Chalupova mnoho cenných poznatkov, využívajúc na jednej strane existujúce práce (možno spomenúť etymologické pohľady Š. Ondruša), na druhej strane výsledky vlastných výskumov.

Ako téma, ktorej autorka vo svojej práci venovala najsústredenejšiu pozornosť, vystupuje otázka postavenia slovesa *mluviť/mluvit* a jeho derivátov v češtine a v slovenčine. Podarilo sa jej podať plastický obraz vývinu prítomnosti lexém so základom *-mluv-/-mlúv-* v spisovnej slovenčine – od bernolákovskej lexikografickej kodifikácie širokého repertoáru lexém, cez Czamblovo zastávanie sa potrebnosti jednotlivých derivátov v slovenčine (a ich vlastné využívanie) a kodifikáciu niektorých z nich v postupných vydaniach Pravidiel slovenského pravopisu a výkladových slovníkoch – súbežne s postupnou elimináciou väčšiny z nich až po súčasný stav, keď v spisovnej slovenčine „naplno“ žije len lexéma *zmluva* s derivátmi. Možno oceniť, že hoci jadro bakalárskej práce stojí na spracúvaní slovnej zásoby zachytenej v lexikografických dielach, autorka prináša aj poznatky z jazykovej praxe týkajúce sa existencie slov, ktoré slovníky nezachytávajú – v danej súvislosti ide o lexémy *zazmluvniť* a *zmluvnosť*, frekventované v pracovnoprávnej sfére. Ukazuje sa, ako dané lexémy v slovenčine obohacujú skromné slovotvorné hniezdo „solitérneho“ zástupcu derivátov s koreňom *-mluv-*, kým analogické neologizmy *zasmluvniť* a *smluvnosť* v češtine vstupujú do bohatého slovotvorného hniezda s daným koreňom. Špecifické medzijazykové vzťahy ekvivalentnosti v tejto sfére osvetľuje autorka v ďalšej podkapitolke, v ktorej sa zameriava na české sloveso *mluvit* s derivátmi a ekvivalenty členov tohto slovotvorného hniezda v slovenčine. Pri

analýze 142 derivátov s koreňom *-mluv-* zachytených v Česko-slovenskom slovníku kvantifikuje autorka ich slovenské ekvivalenty so základmi jednotlivých slovies hovorenia, pričom upozorňuje na častú paralelnosť (synonymnosť) ekvivalentov so slovotvorným základom *-hovor-* a *-vrav-*. Súčasťou výkladu o lexémach s koreňom *-mluv-* v češtine a slovenčine je prehľadná a veľmi zaujímavá tabuľka (č. 4) *Srovnání kodifikace slov od kořene -mluv-/-mlův- ve slovenštině (od roku 1902 do r. 2004)* a k danej problematike sa viažu aj súpisy slov uvedené v prílohe.

Posledná podkapitola tretej kapitoly prináša tabuľkové spracovanie slovies hovorenia (základných slovies a slovesných derivátov) v češtine a slovenčine, tabuľkové spracovanie derivátov slovies hovorenia v dvojjazyčných slovníkoch a komentár týkajúci sa niektorých vybraných javov, ktoré v tabuľkovom spracovaní zreteľne vystúpili, s naznačením ďalších výskumných okruhov. Podobne ako pri iných tabuľkách miestami aj tu dopĺňa Kateřina Chalupová lexikografické dáta údajmi z jazykovej praxe, možno osobitne spomenúť špecifický slovotvorný diferenčný jav – verbálne deminutíva *vravkať*, *rozprávkať*, *rozprávkať sa*, pričom upozorňuje na výskyt zvratného *rozprávkať sa* v internetovej komunikácii.

Z autorkiných slov v závere práce možno odčítať hĺbku záujmu aj radosť z objavov pri spracovaní danej lexikálnokonfrontačnej témy. Sama na práci pozitívne hodnotím to, ako sa autorka v zozbieranom rozsiahlom materiáli extrahovanom z lexikografických diel „neutopila“ a uložila svoju prácu do logickej konštrukcie so sústredením na lexikálne diferenčné javy predstavené vo vnútrojazykových aj medzijazykových vzťahoch, pričom priniesla „základný“ porovnávací obraz aj množstvo konkrétnych pozoruhodných postrehov. Bakalárskej práci možno všeličo vyčítať – pri „obchádzaní“ témy z viacerých strán sa napr. niektoré poznatky uvádzané na rozličných miestach a patriace k sebe nie dostatočne usúvzťažňujú, hoci autorka vnútrotextové odkazy do istej miery využíva. Ako iný typ nedostatku sa ukazuje nedôslednosť (nerovnakosť) pri uvádzaní bibliografických údajov v literatúre, konkrétne mám na mysli uvádzanie slovníkových diel. V spracovaní textu možno naraziť okrem preklepov aj na prejavy toho, že sa autorka pracujúca so slovenskou literatúrou a slovenským jazykovým materiálom dostala do vleku slovenčiny – ako príklad možno uviesť (sporadické) využitie feminína *lexéma* namiesto maskulína *lexém* (opakovane napr. na s. 26). Celkovo je však práca napísaná pekným štýlom odrážajúcim prienik k skúmaným javom.

Bakalárska práca Kateřiny Chalupovej vnáša nový pohľad do slovensko-českého konfrontačného výskumu a ukazuje zložitosť symetricko-asymetrických vzťahov v slovnej zásobe češtiny a slovenčiny v špecifickom lexikálnosémantickom poli, pričom z jej spracovania verb dicendi je zrejmé aj významné miesto slovotvorných hniezd v medzijazykovom porovnaní. Celkovo možno povedať, že Kateřina Chalupová vo svojej bakalárskej práci preukázala orientáciu v relevantnej odbornej literatúre, schopnosť formulovať originálnu výskumnú tému a samostatne

plodne pristúpiť k jej riešeniu, analýze lexikálneho materiálu a písomnému spracovaniu, ako aj formulovať a otvárať ďalšie výskumné okruhy. Práca spĺňa cieľ, ktorý si autorka stanovila, aj požiadavky na bakalársku prácu kladené.

Bakalársku prácu Kateřiny Chalupovej odporúčam na obhajobu, pričom vzhľadom na invenčný prístup k zvolenej téme a kvantum vykonanej práce aj napriek istým nedostatkom navrhujem známku 1.

Praha 4. 9. 2013

doc. PhDr. Mira Nábělková, CSc.

školička